

Оцінка розподілу продуктивних сил по регіонах України

Стаття присвячена оцінці складових продуктивних сил регіонів України. Виявлена асиметричність розміщення продуктивних сил та запропоновано шляхи розвитку продуктивних сил з урахуванням наслідків від просторової асиметрії.

The article is devoted to the evaluation of components of the productive forces of Ukraine. Revealed the asymmetry of the distribution of productive forces and the ways of development of the productive forces with regard to the consequences of spatial asymmetry.

Ключові слова: *продуктивні сили, матеріальна складова продуктивних сил, людські ресурси, асиметрія розміщення продуктивних сил.*

Вступ. Продуктивні сили регіонів України знаходяться сьогодні у не найкращому стані. На виникнення такої ситуації вплинуло багато факторів. По-перше, це загальна економічна та політична криза в Україні, обрив зв'язків з партнерами за кордоном, по-друге, соціальні проблеми, що безпосередньо вплинули на людську складову продуктивних сил, по-третє, відсутність контролю за виконанням програм розвитку економіки регіонів та інше. У кризовий період здійснюється закриття багатьох підприємств та установ, що значно впливає на загальну картину розподілу продуктивних сил по регіонах України, відбувається перетік робочої сили у інші регіони, що вносить суттєвий дисбаланс у їхні внутрішні ринки праці. Така ситуація не може не відобразитися на економічному розвитку регіонів. У зв'язку з цим набуває актуальності необхідність проведення оцінки розподілу продуктивних сил з метою надання рекомендацій щодо корегування програм розвитку регіональних систем.

Проблемами оцінювання продуктивних сил займалися багато як зарубіжних, так і українських вчених. Серед них такі вчені як М.А. Хвесик [1], М.О. Кизим, І.А. С.Ф. Покропивний, І.А. Франів, С. Єрьомін, С.Л. Брю, Є.В. Мних, В.М. Геєць, О.О. Черевко [2] та багато інших досліджували та розробляли методичні та методологічні підходи до оцінки продуктивних сил

регіонів. Але ця проблематика має широке коло аспектів, які ще й досі потребують більш досконалого вивчення.

Метою статті є оцінювання розміщення продуктивних сил по регіонах України з наступним наданням рекомендацій щодо виведення їх з кризового стану.

Різноманітні дослідження асиметрії продуктивних сил мають своєю ціллю виявити чинники впливу та причини їх виникнення, а також передбачити наслідки таких дій на розвиток економічної системи регіону. Схема факторів впливу на прояв диспропорцій представлена на рис. 1.

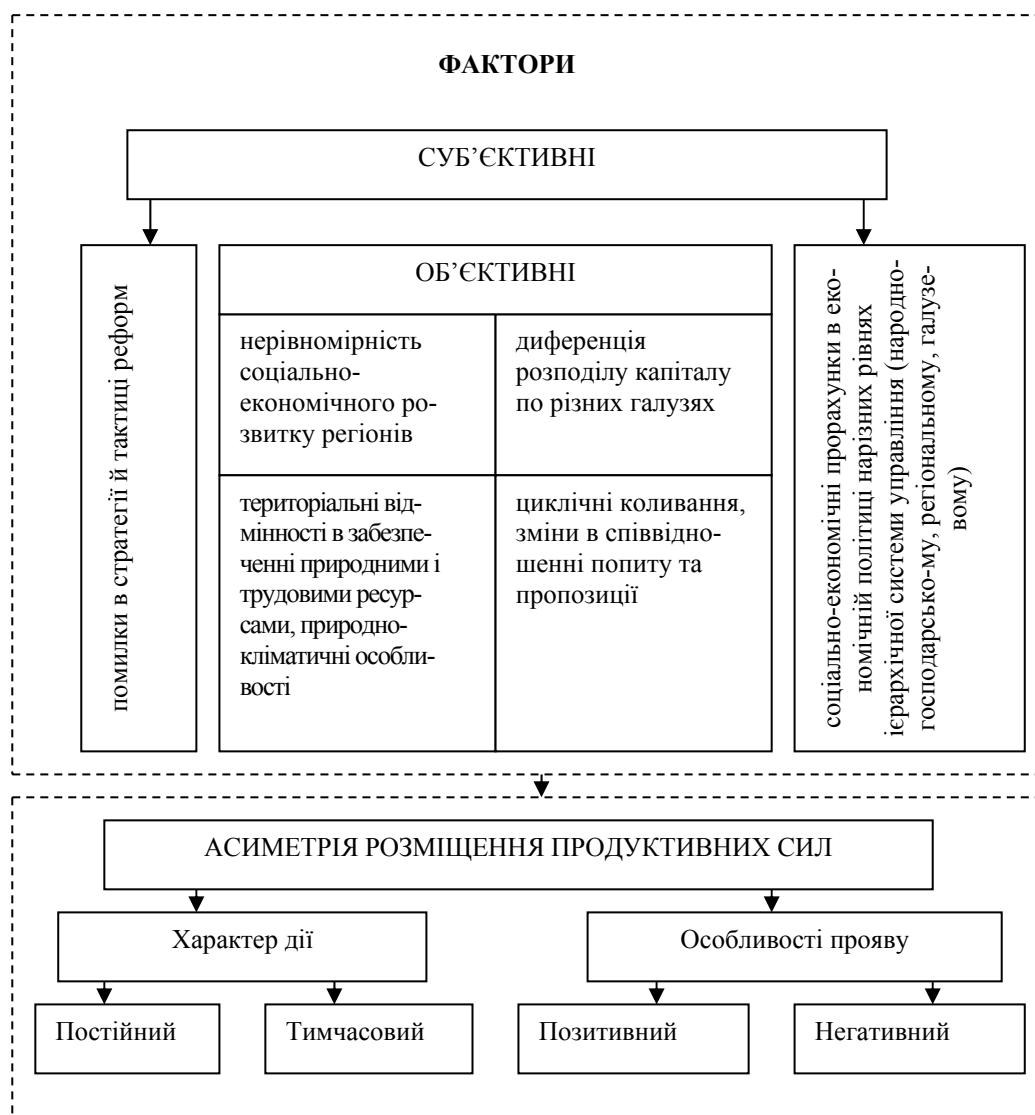

Рис. 1. Схема факторів впливу на прояв асиметрії розміщення продуктивних сил*

* Розробка автора з використанням джерел [1–2]

Необхідність розробки заходів щодо подолання негативних наслідків асиметричного розміщення продуктивних сил вимагає залучення усіх можливих ресурсів, адже негативними проявами асиметрії є соціально-економічна нестабільність у регіонах та політична розбалансованість.

Для виявлення економічних диспропорцій вчені використовують показник валової доданої вартості, оскільки він є найбільш узагальненим (до його складу включається заробітна плата найманих працівників, валовий прибуток, а також податки за мінусом субсидій та преференцій на виробництво).

У останні роки простежується тенденція до збільшення показника валової додаткової вартості в основних цінах як у загальному вигляді, так і на душу населення.

Найбільші показники валової доданої вартості в основних цінах у 2012 році були зафіксовані у так званих індустріально-розвинених регіонах: м. Київ та Київська область, Донецька, Дніпропетровська і Харківська області. А найнижчі показники притаманні в основному аграрним та аграрно-промисловим регіонам: Чернівецька, Тернопільська, Херсонська області (рис. 2).

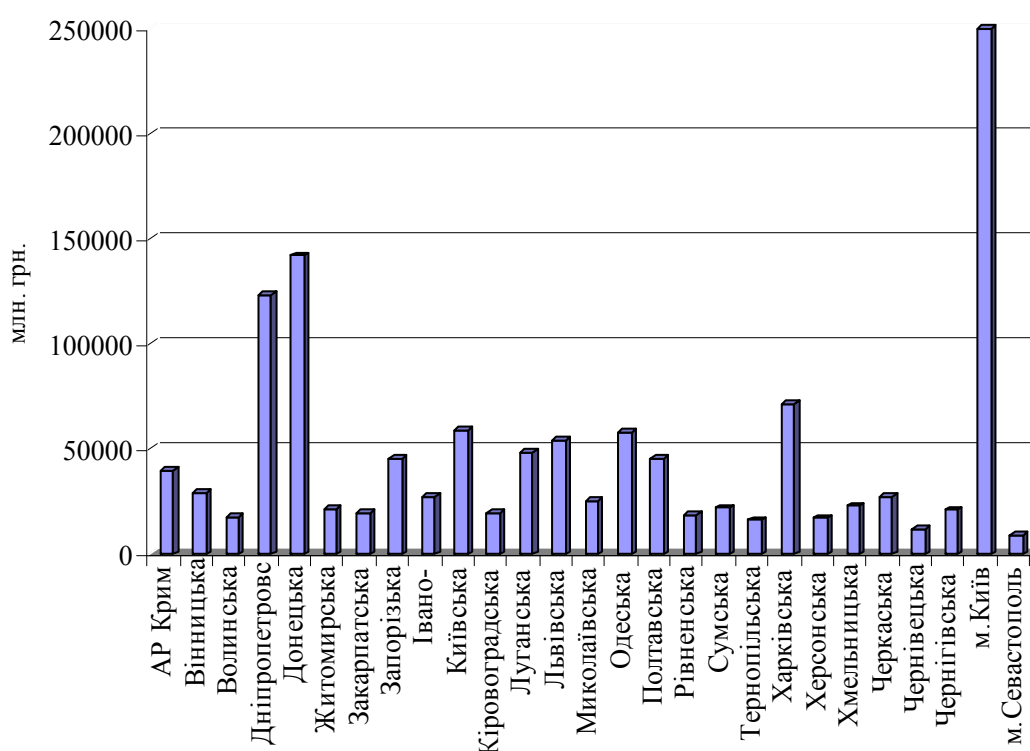

Рис. 2. Валова додана вартість в основних цінах за регіонами [3]

Розвиток економічних систем регіонів тісно пов'язаний з інвестиційними

надходженнями. Продуктивні сили регіону розвиваються швидшими темпами при раціональній інвестиційній діяльності, а саме при капіталовкладеннях.

Згідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність», «інвестиції у відтворення основних фондів і на приріст матеріально-виробничих запасів здійснюються у формі капітальних вкладень» [4].

Звідси, «капітальні інвестиції (вкладення) – це витрати на капітальне будівництво, придбання (виготовлення власними силами) основних засобів, придбання чи виготовлення інших необоротних матеріальних активів, придбання чи виготовлення нематеріальних активів, а також формування основного стада, які здійснюються в даному періоді з метою отримати економічні вигоди в майбутньому» [4].

Регіони набувають все більшої самостійності, і це розширює коло можливостей до їх розвитку. Регіональні програми передбачають досить велику кількість заходів щодо залучення інвестицій до різних галузей. Залучення та раціональне освоєння інвестиційних надходжень – є найважливішим завданням інвестиційної регіональної політики.

Асиметрія капітальних інвестицій у регіони України є досить суттєвою. Найбільша кількість коштів залучається до промислово розвинених регіонів або регіонів, що швидко розвиваються. Проаналізувавши дані за січень-червень 2014 року, отримано наступні результати: значну кількість інвестицій зосереджено у семи областях України (Дніпропетровська, Донецька, Луганська, Одеська, Київська, Полтавська та Львівська області) та місті Києві. Сумарна питома вага усіх капітальних інвестицій у цих регіонах склала 71,1 %. Зосередження інвестицій у основному капіталі підприємств надає відповідним галузям додаткового поштовху до розвитку. 59,0 % усіх інвестицій вкладено саме у виробничу сферу, інша частина – у житлову [3].

Із цього дослідження вже видно наявну асиметрію розміщення продуктивних сил. Адже інвестори здійснюють вкладення у східні регіони, а центральний, західний та південний представлені тільки одними областями. Столиця та Київська область за кількістю інвестицій стоять осторонь інших регіонів, таким чином створюючи вагомий дисбаланс у інвестиційному полі сусідніх областей.

Іншою складовою продуктивних сил – є людські ресурси. І вони відігра-

ють важливу роль у розвитку економічної системи регіонів. Для аналізу цієї складової, необхідно дослідити демографічні та соціальні показники. Адже наслідки асиметричності у цих показниках безпосередньо впливають на загальний стан продуктивних сил регіонів.

Розселення населення здійснює значний вплив на соціально-економічний розвиток регіонів. Для дослідження розселення, частіше за все використовують показник кількості населення у регіоні, рідше – населення на одиницю площі регіону. Останній – більш точно характеризує показник розселення і інформація не викривляється, бо корегується на розмір території. На рис 3 представлені результати розміщення населення по регіонам з урахуванням розміру території.

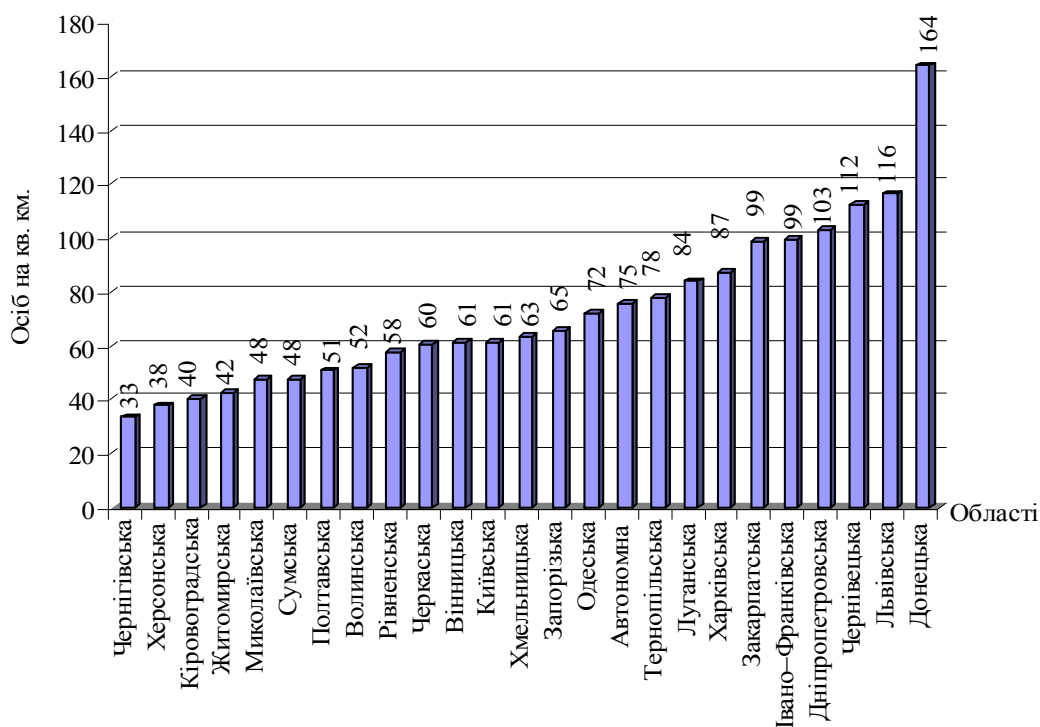

Рис. 3 Густота населення по регіонам з урахуванням розміру території за 2013 рік (осіб на км²) [5]

З такого дослідження слід зробити висновок, що Донецька область є найбільш густонаселеним регіоном з високим трудовим потенціалом. Також високий показник населеності на квадратний кілометр мають Львівська, Чернівецька та Дніпропетровська області. Тут слід звернути особливу увагу на Дніпропетровську та Донецьку області, адже ці регіони мають досить велику

площу, і у світлі отриманих показників їх по праву можна вважати самими густонаселеними областями. А Чернігівська та Херсонська області також займають великі території, але кількість населення значно менша за попередніх представників. У зв'язку з чим ці регіони слід рахувати як малонаселені. Зміни, які відбулися у порівнянні з попереднім роком дуже незначні і лише у дев'яти областях. Зменшення по густоті населення відбулося лише у Закарпатській області на одну особу. Диспропорції розселення негативно впливають на розміщення виробництва та на загальний соціально-економічний розвиток регіонів у цілому.

Щодо відтворення кваліфікованої робочої сили, то починаючи з 2007 року почався спад прийому абітурієнтів до ВУЗів. Така ситуація пов'язана загалом зі зниженням кількості населення та минулим спадом народжуваності починаючи з дев'яностих років минулого століття. Зосередження ж студентських центрів гарантує інтелектуальне відродження інтелектуальної складової продуктивних сил. Найбільше студентів випустили ВУЗи Харківської, Київської, Донецької, Львівської, Одеської та Дніпропетровської областей. У сумі у 2013 році вони складають 62,3 % від усіх випускників ВУЗів по Україні [6].

Таким чином, проаналізувавши обидві складові продуктивних сил (матеріальну та людську), слід зробити такі висновки:

високі показники валової доданої вартості в основних цінах виявлені в промислово-розвинених регіонах, а найнижчі – у аграрних та аграрно-промислових. Це означає, що промисловість розвивається значно швидшими темпами, аніж аграрна галузь. Такий нахил негативно відображається на економічному розвитку регіонів України;

інвестиції, як важлива рушійна сила розвитку, залучаються в основному до Центрального та Східного регіонів України, чим пришвидшують їх розвиток та посилюють прірву між іншими економічними регіонами;

асиметричність розселення прямопропорційна розміщенню виробництв та концентрації господарських комплексів;

розвиток освітніх закладів та удосконалення підготовки фахівців зумовлює інтелектуальний підйом та якісне покращення продуктивних сил регіонів, пришвидшує темпи розвитку економічних регіональних систем та України в цілому.

Отже, оцінка продуктивних сил регіонів України показала, що на розміщення продуктивних сил впливають багато факторів, дія яких зумовлює їх асиметричність. Передбачаючи такі наслідки слід здійснити перегляд інвестиційної регіональної політики та загальних регіональних програм розвитку тих регіонів, які потребують інвестиційних вливань щодо приваблення інвесторів. Іншою ж складовою розвитку регіонів – є розвиток людської складової продуктивних сил. Підвищення якості робочої сили дозволить залучати до роботи більш кваліфікованих спеціалістів, таким чином підвищуючи конкурентоспроможність певної галузі, чи навіть регіону.

Література

1. Хвесик М.А. Оцінка регіональних особливостей локалізації основних показників розвитку продуктивних сил України / А.М. Хвесик // Економіка АПК. – 2010. – № 6. – С. 17–30.
2. Черевко О.О. Методичні підходи до оцінки економічного розвитку регіональних продуктивних сил / О.О. Черевко // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2009. – випуск 16. – ч. II. – С. 287–293.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 9.11.2013, № 1560-12 // Голос України від 21.11.1991.
5. Регіони України за 2013 рік : [статистичний збірник] у двох томах / За редакцією О.Г. Осауленка. – К. : Державна служба статистики України, 2013. – Т. 1 – 332 с.
6. Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України на початок 2013/ 14 року : [статистичний бюлетень] / Відповідальний за випуск І.В. Калачова. – К. : Державна служба статистики України, 2014. – 165 с.